

СТРУКТУРА ТАКТИКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ЯК ЗАСОБУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

Василь Васильович КІКІНЧУК,

*канд. юрид. наук, доцент,
декан факультету № 2
Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0003-2241-6384>*

Визначення структури тактики негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) як засобу криміналістичної тактики має визначальне значення для ефективного проведення розслідувань, забезпечення доказовості отриманих матеріалів та правової обґрунтованості застосовуваних методів. Це поняття виступає як інтегральна ланка в системі криміналістичної діяльності, що дозволяє систематизувати дії, спрямовані на виявлення, документування й аналіз доказів, отриманих у процесі негласних операцій.

Після включення НС(Р)Д до числа засобів доказування криміналісти поступово розпочали впроваджувати відповідні рекомендації до змісту криміналістичної тактики, у зв'язку з чим варто позитивно відзначити підручники з криміналістики, до змісту яких автори включають тактичні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій [1, с. 519–540; 2, с. 325–346]. Але досі у науковій літературі теоретичні основи та прикладні питання проведення НС(Р)Д переважно розглядаються в правовому контексті, залишаючи проблеми тактичного характеру поза увагою взагалі, або висвітлюючи фрагментарно. У багатьох підручниках з криміналістики, зокрема у розділах, присвячених криміналістичній тактиці, зовсім відсутні положення щодо тактики проведення НС(Р)Д. Така ситуація насамперед зумовлена дефіцитом ґрунтовних досліджень у цій сфері і потребує змін. Як видається, розроблення положень щодо тактики НС(Р)Д у науковій і навчально-методичній літературі з криміналістики є нагальною потребою сьогодення.

Відповідно до сучасних уявлень про систему засобів криміналістичної тактики тактика НС(Р)Д входить до цієї системи [3, с. 176]. А отже, тактика НС(Р)Д є засобом криміналістичної тактики, який вміщує комплекс рекомендацій тактичного характеру, що спрямовані на реалізацію відповідної НС(Р)Д.

Разом з цим зміст зазначеного комплексу має деякі відмінності у порівнянні з традиційними для криміналістики тактичними рекомендаціями щодо звичайних (гласних) слідчих дій. З цього приводу варто висловити певні міркування.

З приводу суб'єктів, які є адресатами криміналістичних рекомендацій тактичного характеру, НС(Р)Д дещо відрізняються від гласних слідчих дій. У більшості випадків їх проводять співробітники оперативних підрозділів за дорученням слідчого. Не дивлячись на те, що вони при цьому мають

процесуальний статус слідчого, це не означає ігнорування зазначеної обставини при формуванні положень криміналістичної тактики. НС(Р)Д фактично є процесуальними аналогами негласних оперативно-розшукових заходів, які багато років проводили як рутинну роботу оперативні підрозділи. У практичній площині це нерідко призводить до відступу виконавців НС(Р)Д від приписів кримінального процесуального законодавства, оскільки вони діють за звичними правилами ОРД і не завжди приділяють належну увагу формальним процедурам. Тому, як видається, зміст тактико-криміналістичних рекомендацій щодо проведення НС(Р)Д має включати повний перелік вимог процесуального закону щодо відповідної процесуальної дії та характеризувати відмінності між співставним оперативно-розшуковим заходом.

У криміналістичній тактиці проведення гласної слідчої дії прийнято користуватись поділом процесу її проведення на три етапи: підготовчий, робочий і заключний. Такий поділ є зручним для формування відповідних рекомендацій. Стосовно НС(Р)Д треба уточнити зміст цих етапів. Зокрема щодо багатьох НС(Р)Д характерною є особливість одночасного планування декількох взаємопов'язаних дій та відповідне одержання судового дозволу на підготовчому етапі, послідовне їх проведення на робочому етапі й складання декількох протоколів на заключному, а надалі ще і процедура розсекречування матеріалів задля забезпечення можливості ознайомлення з ними сторони захисту.

Крім того, суттєвою специфікою відрізняється використання результатів НС(Р)Д у доказуванні в кримінальному провадженні. Як зазначає Д.Б. Сергєєва, використання результатів НС(Р)Д при виборі тактичних прийомів проведення певної слідчої (розшукової) дії у конкретній слідчій ситуації є одним із засобів підвищення ефективності досудового слідства й у цілому виконання завдань кримінального судочинства [4, с. 103]. На відміну від результатів гласних слідчих дій, тактичні особливості використання яких слідчим добре відомі, використання результатів НС(Р)Д під час розслідування потребує значно більшої майстерності та досвіду від слідчого та прокурора. Більша тривалість НС(Р)Д за часом, режим секретності та їх комплексний характер вимагають формування відповідних криміналістичних рекомендацій тактичного характеру.

Вищенаведені особливості значно відрізняють наведену категорію засобів доказування від традиційної для криміналістики тактики слідчих дій.

Особливі вимоги щодо прокурорського та судового контролю за проведенням НС(Р)Д, необхідність дотримання режиму секретності на всіх етапах, забезпечення безпеки осіб, які беруть в них участь, специфічні засоби і методи, що застосовуються, зумовлюють потребу застосування особливих підходів до формування тактики НС(Р)Д насамперед із використанням досягнень вітчизняної теорії і практики ОРД, але і враховуючи сучасні критерії забезпечення дотримання прав людини в демократичному суспільстві.

Отже, тактичний комплекс, який стосується проведення НС(Р)Д, повинний включати в себе такі елементи, як загальні положення (сутність, різновиди й основні завдання відповідної НС(Р)Д) й окремі рекомендації щодо її підготовки, безпосереднього проведення та фіксації результатів. Крім

того, на відміну від тактики гласної слідчої розшукової дії, досліджуваний засіб криміналістичної тактики варто доповнити такими елементами, як взаємодія слідчого й оперативних підрозділів і тактика дослідження одержаних результатів щодо їх використання в доказуванні.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Чорноус, А.В. Самодін та ін.; за заг. ред. В.В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 752 с.
2. Антонов Д.К. Особливості оперативно-розшукового забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторського і суміжних прав. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1. С. 591–601.
3. Шевчук В. Засоби криміналістичної тактики: поняття та система. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 2. С. 166–180.
4. Сергєєва Д.Б. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для організаційно-тактичного забезпечення досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 95–104.